

Trampy ýazgaran ýepiskop kimleri ýadymyza saldy...

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Trampy ýazgaran ýepiskop kimleri ýadymyza saldy... TRAMPY
ÝAZGARAN ÝEPISKOP KIMLERİ ÝADYMYZA SALDY...

*Martin Lýuteriň Tomas Mýunsere nähili topulanyny
bilýärsiňizmi?..*

Amerikanyň käbir ruhanylary buthananyň öñünde Injil bilen surata düşen Trampy tankyt edýärkäler, Saud Arabystanyň dini ruhanylaryndan Şeýh Assim Al-Hakeem yslam dininde (zorluk-süteme) protest bildirmegiň gadagandygyny (haramdygyny) aýtdy. Dinastiýa bilen dolandyrylýan ýurduň ruhanysyndan garaşylmajak çykyşam däldi bu aslynda, demokratiýanyň öz ýerini “dini režime” beren ýerinde häkimiýetem gürrünsiz hudaýlaşdyrylýar. Şeýle bolan ýerde häkimiýetem ylahy hökümiň «wekiline» öwrülyär.

Birnäçe ýyl öñ Malayziýadaky Fetwa geňesi-de “Musulmanlaryň hökümeti protest etmek üçin geçirilýän ýa-da ýurtta huzursyzlyga ýol açyp biljek islendik çykyşa gatnaşmagynyň yslam dini tarapyndan gadagan edilendigini” mälim edipdi. Hawa-da, emewilerden (omeýatlar) bäri halyflaram Allanyň ýerdäki kölegesi hasaplanmadymy näme? Ibn Teýmiye başlyklaýyn käbir ulamalar “Soltan zalym bolsa-da oña ytagat etmelidir” diýmedimi näme? Hut şeýle-de boldy. Taryhdan bugüne çenli yslam dünýäsi köplenç ýagdaýda tolgunşyklary, halkyň öz hak-hukugy üçin aýaga galmaryny, zulma nägilelik bildirip köcä çykmalaryny kän bir goldap durmady. Käte fetwa bilen, käte hutbalar bilen aýydan-aýyk “ytagat jaýyzdyr, gozgalaň turuzmak, köcä çykmak, baş galdyrmak haramdyr” diýildi. Elbetde, bu diňe yslam dünýäsi üçin şeýle bolmady, beýleki dinlerem praktikada şundan gowy hereket etmedi.

■ BIZEM ŞEÝLE SÖZLERİŇ AÝDYLÝP BILINJEGINI PIKIR EDÝÄRISMİ?

Diniň adyndan demonstrasiýany, nägileligi haram edenler muny şeýdenlerinde şol bir wagtyň özünde häkimiýet bilen aralaryndaky ilteşiklerini, häkimiýete bolan baglylyklaryny hem ýuze çykarýandyklaryny özleri-de bilenoklar. Bu elbetde, meseläniň bir tarapy. Edil şu tarapdan dowam etsek, Trampyň dini arkasyna alyp eden çykyşyna Waſingtonyň ýeparhial ýepiskopy Mariann Baddeniň bildiren nägileligi juda many-mazmunlydyr. Şol nägileçilikli sözlere gaýtadan ser salalyň: «Isa pygamberiň taglymatyna ters gelýän seslenme bermek üçin jöhit-hristian däpleriniň iň mukaddes ýazgysyny we rugsat almazdan meniň ygtyýarlygymdaky buthanalaryň birini ulandy.» Hawa, Badde hut şeýle diýdi we muňa meňzeş geplän diňe o däldi. Trapma garşıy: “Injil seniň arkaňy ýaplajak dekorasiýaň däldir, buthana-da seniň surata düşyän sahnaň däl” diýen ýaly seslenmeler geldi. Bizem şeýle sözleriň aýdyp biljekdigimizi pikir edýärismi, iň bolmanda häzirki günlerde?

Başga tüýsli ýurtda ýaşamaýan bolsak, azyndan bizler ýaly dini guramalarám syýasatyň köplenç dini öz gündelik bähbitleri üçin isleyişleriçe ulanýandyklaryny görýändirler diýip pikir edýärис. Emma bar mesele-de şu ýerde, diniň adyndan hereket edýänler diňe öz gözleriniň ýetýän ýerlerini görýärler, gözleriniň ýetmeýän ýeri olaryň pikiriçe dinde ýok hasabynda. Ýok zadyň fetwasy-da, hutbasy-da, haramy-da, halaly-da bolmaz. Hut şonuň üçin ýurtdaky parahorluk, hukuk bozulmalary, korrupsiýa beýannama görnüşinde köpcülige mälim edilýänem bolsa, musulman guramalary muny görmeýän bolsa, ýuze çykýan kynçylyklary-da aňsatlyk bilen ýok hasaplap bilerler.

Başga bir tarapdan bu guramalar guramaçylyk gurluşynyň talap edýändigi üçin özünü öňe çykaryp, şol ýerden ilerläp, häkimiýete-de gönüden-göni başagyry döredip biljek meseleleri bir demde ulaldyp, aşyp bolmajak beýik daga öwrüp bilerler. Şol wagt gazetlerde uzyn-uzyn bildirişler berler, birgiden makalalar çap ediler, dini jemagatlaryň meseläni çetinleşdirme koalizasiýalary gurlar. Şeýle-de häkimiýetiň gysawajyndaky dini guramalar bolsa meselä görä fetwa berer, hadysa görä

haram başlygyny atar. Şeýle bir gün geler welin, jaý üçin berilýän uzak möhletleýin kreditler prosent depderini ýapar, şeýle bir gün geler welin, prosent lobileri diýip gygyrşarlar. Diniň üýtgewsiz kadalary bar diýselerem, wagty gelende özleriçe üýtgeşmeler girizip, bu meseläni-de ýerinde depmehalal ederler.

■ **BOLUP GEÇÝÄNLER ŞUDUR**

Ýeri, düwün munuň nireshinde?

Taryhyň dürli döwürlerinde adamyň şahsy teswirlemesinden azat dini garaýyşyň bolmandygyny görýärис. Şuňuň bilen baglanyşyklylykda, dogrusyny aýtsak, eger Hudaý bir gezek gürlän bolsa, adamlar ony müň gezek teswirläpdirlər we müň gezek täzeden toslapdyrlar. Hut şol sebäpli-de dinleriň içinde mezhepler, tarykatlar we jemagatlar şaha ýaýradyp ösüpdır. Çünkü ähli ol «ylahy» sözler belli bir wagtdan soň hökümdar tagtlaryna, köşklere, kämahal ylmy jemgyyetçiligjň lýuks otoglaryna, käte oba-şäherleriň merkezindäki haý-haýly jemagat öýlerine myhman bolupdyr.

Öý eýesi bolsa muňa garaşly bolan, gatnaşyk saklaýan, söwda we syýasy taýdan goldaýan häkimiýetlerden özbaşdak baha berip bilmez, iň bolmanda «mukaddes» nutuklary lapykeç ediji ýollaryň üstünden agalyk edijileriň garşysyna çykarmaz.

Soňra şu-da bar: dini guramalary doly gurşap alan häkimiýet, syýasat we güýç nokatlary dini nutugyň «gönügiş ugruny» kesgitleme ygtyýarlygyna eýe bolup biler. Galapyn bolup geçirýänlerem köplenç şudur. Häzirki günlerde gönüden-göni Trampa garşy gönükdirilen tankydy dini çykyşlaryň gymmaty-da şu ýerde ýatyr. Diniň özüne syýasat hökmünde baha berip bolar, emma bu onuň syýasatyň guralyna öwrülmelidigini aňlatmaýar. Iki aýry faktory biri-birine garyşdyrmazlyk gerek.

Sözümize taryhdan möhüm bir sahypa bilen dowam edeliňmi?

Bilnişi ýaly, XVI asyrda Germaniýada daýhanlaryň uly gozgalaňlary bolup geçirýär, garyp daýhanlaryň müňlerçesi hak-hukuklaryny gazaňmak ugrundaky göreşde bu gozgalaňlara işjeň gatnaşýar, ses berýär, ruhuny-da, mizemezligini-de

gaýgyrmaýar. Daýhan gozgalaňlaryna gatnaşanlaryň we goldaw berenleriň biri-de, şol döwrüň ruhanylaryndan Tomas Mýunserdir. Mýunser gozgalaňda gönüden-göni patyşalary, agalyk ediji toparlary ýazgarýar, bolup geçýän adalatsyzlyklary dillenýär we bu asyllý göreşde şirin janyny pida edýär. Edil şol günlerde başga bir ruhany, üstesine reformatorlygy bilenem tanalan Martin Lýuter Mýunseri şeýtanyň oýnawajyna öwrülmekde aýyplaýar, patyşalary onuň almytyny bermäge çagyryar. Ynha, Lýuteriň bar oppozision aýratynlygy-da şuňa çenli!..

Eger bir oppozisioner dini syýasatdan, söwdadan, fotosuratlara şekil bermek üçin ulanylan aňyýetden biri däl bolsa, şol aňyýete garşıy seslenmeýän bolsa, onda şobada özü-de şol fotosuratyň içinde ýer alar. Bu kämahal köşk suprasynyň başynda, kämahal fetwada, kämahalam özüne peşgeş berilen mülkde, käte bolsa aýratynlykda-da özünü görkezip biler.

Aýdyn TONGA.

06.06.2020, ODATV.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika